

Sàtira i humor en medicina

MICHEL DE MONTAIGNE I ELS METGES

TORRES GALLARDO, Begonya
Acadèmica corresponent

El filòsof Michel de Montaigne (1533-1592) començà a escriure *Les Essais* l'any 1569 quan es retirà de la vida pública a Bordeus i anà a viure al seu castell a Périgord. Tenia 38 anys i havia patit una caiguda del cavall que quasi li costa la vida. El seu pare feia poc que havia mort. Aquests esdeveniments el feien tenir una clara consciència de la fragilitat humana i la immediatesa de la mort. A l'Assaig XXXVII, titulat *Sobre la semblança entre pares i fills*, fa una crítica a la medicina i els metges, on deixa palès que el metge més que curar fa emmalaltir i que, fins i tot, porta el pacient a la mort. Montaigne al llarg del seu assaig no només critica la professió mèdica i les seves pràctiques sinó que desenvolupa tota una sèrie d'argumentacions sobre les que sustenta les seves opinions.

Reproduïm a continuació alguns fragments del seu Assaig en la seva versió en català de Vicent Alonso publicada per Proa en 2011-2012 i que pot trobar-se a la Biblioteca de Catalunya.

(...)

Que els metges em perdonen una mica la meua llibertat, perquè, per aquesta mateixa infusió i insinuació fatal, he rebut l'odi i el menyspreu de la seua doctrina: l'antipatia que tinc pel seu ofici m'és hereditària. Mon pare ha viscut setanta-quatre anys, el meu avi seixantannou, el meu besavi més de vuitanta, sense haver tastat ni una sola medicina; i, entre ells, tot allò que no era propi de l'ús ordinari es considerava droga. La medicina es construeix per exemples i experiències; així es fa també la meua opinió. ¿No es aquesta una experiència ben precisa i ben avantatjosa? No sé si me'n trobaran tres als seus registres, nascuts, alimentats i traspassats a la mateixa llar, sota el mateix sostre, que hagen viscut tan d'acord amb les seues regles. Han de confessar-me en això que, si no tinc la raó, almenys la fortuna es posa de la meua part; i entre els metges, la fortuna val molt més que la raó. Que no em prenguen ara com un exemple al seu favor; que no m'amenacen, abatut com estic: això

fóra un abús. A més, veritablement, he guanyat sobre ells un cert avantatge amb els meus exemples domèstics, per be que ells s'aturen en el moment en què em trobe. Les coses humanes no tenen tanta constància: fa dos-cents anys, només en falten divuit, que aquesta experiència dura entre nosaltres, ja que el primer va nàixer l'any 1402. És ben raonable que aquesta experiència comence a faltar-nos. Que no em retraguen els mals que a hores m'ofeguen: ¿no es prou haver viscut ple de salut durant quaranta-set anys? Per bé que fora la fi de la meua cursa, seria de les mes llargues.

Els meus avantpassats consideraven la medicina a contracor per alguna inclinació oculta i natural, ja que la mateixa visió de les drogues horroritzava el meu pare. El senyor de Gaviac, el meu oncle patern, home d'Església, malaltís des del seu naixement i que, tanmateix, féu durar aquesta vida tan feble fins als seixanta-set, una vegada que tingué una febre aguda i continua, els metges ordenaren dir-li que, si no s'ajudava (anomenen socors allò que habitualment es impediment), moriria infal·liblement. Aquest bon home, absolutament esparordit per l'horrible sentència, va respondre: «Doncs, sóc mort.» Però Déu, una mica mes tard, féu inútil aquest pronòstic.

El darrer dels germans, n'eren quatre, senyor de Bussaguet, i de molt lluny el darrer, fou l'únic que es va sotmetre a aquesta art, segurament per la relació que tenia amb les altres arts, ja que era conseller en la cort parlamentaria, i això li anà tan malament que, si en aparenta era de complexió mes forta, va morir tanmateix molt abans que els altres, tret d'un, el senyor de Saint-Michel. (...)

De la mateixa manera que anomenem justícia l'ordenació de les primeres lleis que ens cauen a les mans i la seua dispensa i pràctica, sovint molt inepta i iniqua, i de la mateixa manera que aquells que l'acusen i que se'n burlen no per això consideren que injurien aquesta noble virtut, sinó que condemnen solament l'abús i la profanació d'aquest sagrat títol; així, en el cas de la

medicina, honore aquest gloriós nom sense dificultat, la seua finalitat, la seua promesa tan útil per al gènere humà, però allò que designa entre nosaltres no ho honore ni ho estime.

En primer lloc, l'experiència fa que la tema; perquè, per tot allò que conec, no veig cap grup de persones tan ràpidament malalt i tan tardanament curat com el que està sota la jurisdicció de la medicina. La seua pròpia salut és alterada i corrompuda per la violència dels règims. Els metges no s'accontenten de tenir la malaltia sota control, fan la salut malalta per salvaguardar que no hi ha estació on puguem escapar a la seua autoritat. D'una salut constant i completa, ¿no n'extrauen ells l'argument d'una gran malaltia futura? Sovint he estat malalt; he trobat, sense la seua ajuda, les meues malalties tan dolçament suportables (i n'he experimentat de quasi totes les classes) i tan curtes com qualsevol altre i d'aquesta manera no hi he afegit l'amargura de les seues prescripcions. La salut, la tinc lliure i completa, sense regla i sense cap altra disciplina que els meus hàbits i el meu benestar. Qualsevol lloc es bo per aturar-me, perquè no em calen altres comoditats, si estic malalt, que les que em calen quan estic bé. No em preocupa estar sense metge, sense apotecari i sense socors, cosa que afligeix els altres més encara que el mal. Què dic? ¿Potser ens mostren ells, amb la seua felicitat i la durada de les seues vides, cap testimoni de les conseqüències de la seua ciència?

No hi ha nació que no haja estat diversos segles sense medicina, i els primers segles, és a dir, els millors i els més feliços; i la dècima part del món encara no se'n serveix a hores d'ara; infinites nacions, on es viu mes sanament i mes llargament que ací, encara no la coneixen; i entre nosaltres, el comú de la gent en prescindeix feliçment. Els romans passaren sis-cents anys abans de rebre-la, però, després d'experimentar-la, l'expulsaren de la seua ciutat per la intervenció de Cató el Censor, que mostrà que fàcil era passar sense ella, després d'haver viscut vuitanta-cinc anys i després d'haver fet viure la seua dona fins a l'extrema vellesa, no sense medicina, però sí sense metge, perquè qualsevol cosa que siga saludable per a la nostra vida es pot anomenar medicina. Mantenia la salut de la seua família, això és el que diu Plutarc, consumint (això sembla) llebre; com els arcadis, que segons Plini curaven totes les malalties amb la llet de vaca. I els libis, diu Heròdot, gaudeixen popularment d'una estranya salut pel costum que tenen, després que els seus fills han arribat als quatre anys, de cauteritzar-los i cremar-los les venes del cap i

de les temples per on tallen el camí per a tota la vida de tota fluxió de refredat. I la gent de poble d'aquest país, per a qualsevol accident, no empra més que vi, el més fort que puguen, barrejat amb molt safra i especíes, tot això amb una fortuna semblant. (...)

Algú preguntà a un lacedemoni qui l'havia fet viure tant de temps: «La ignorància de la medicina», va respondre. I Adrià l'emperador cridava sense parar, quan moria, que la bogeria dels metges l'havia matat.

Un lluitador dolent es féu metge: «Ànim!», li va dir Diògenes, «tens raó; ara tombaràs els qui t'han tombat en altres ocasions».

Però tenen la fortuna, segons Nicocles, que el sol illumina el seu èxit i la terra amaga les seues faltes; i, a més d'això, tenen una manera ben avantatjosa de fer-se servir de tota mena d'esdeveniments, perquè allò que la fortuna, allò que la natura, o qualsevol altra causa estranya (el nombre de les quals es infinit), produeix en nosaltres de bo o de saludable, es privilegia de la medicina atribuir-s'ho. És gràcies a ella que arriben al pacient que està sota el seu règim tots els èxits feliços. Les causes que m'han curat a mi, i que curen altres mil que no han demanat l'ajut deis metges, ells se les apropien; i, quant als accidents dolents, o bé se'n desenten completament atribuint la culpa al pacient per motius tan vans que no es preocupen per trobar-ne sempre en nombre suficient: «Ha destapat el seu braç; ha sentit el soroll d'un vehicle; ha deixat la finestra entreoberta; s'ha gitat sobre el costat esquerre, o ha passat pel seu cap algun pensament penós». En resum: una paraula, un somni, una ullada, els sembla excusa suficient per descarregar-se de qualsevol culpa. O, si els plau, se serveixen encara d'aquest empitjorament per al seu interès amb un altre procediment que no els falla mai: el de calmar-nos, quan la malaltia es revivifica amb els tractaments, donant-nos la seguretat que encara hauria estat pitjor sense els seus remeis. Aquell que han fet passar d'un refredat a unes febres intermitents, sense ells n'hauria tingut unes de continues. No tracten de no fer malament el seu treball perquè del dany n'acaben traient profit. Vertaderament, tenen raó de requerir del malalt una confiança favorable: cal que ho siga realment, i ben conscient, i ben flexible perquè s'aplique a idees tan difícils de creure.

Plató deia, amb raó, que no pertanyia als metges mes que mentir amb total llibertat, ja que la nostra salut depèn de la vanitat i de la falsedat de les seues promeses. (...)